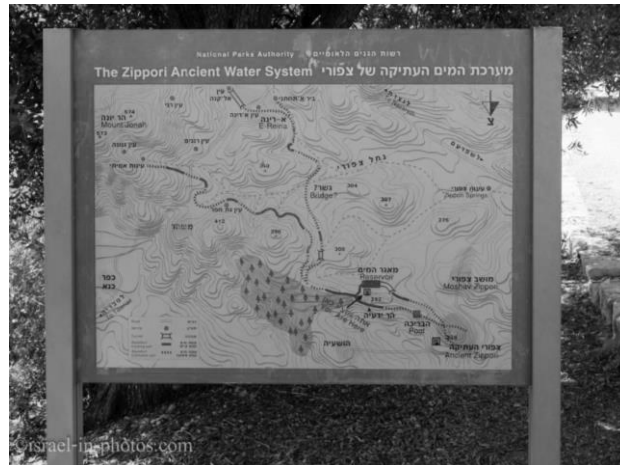

"פעשה באפת המים שהייתה באה פאבל לציפורי" (עירובין פז, א)

אמר רבי יהודה: פעשה באפת המים שהייתה באה פאבל לציפורי והיו מפלאין מפנה על פי הזקנים בשבת (עירובין פז, א).

ישנם כמה יישובים ש"אבל" מופיע בשמם: "אבל השיטים", "אבל כרמים", "אבל מצרים", "אבל בית-מעכה" ועוד. משמעות המילה "אבל" היא מישור או מקור מים. במקרה של ציפורי משערים שאבל נמצאת על תל ממזרח לציפורי, וייתכן שהיא מזוהה עם גת-חפר המקראית (ראו עין גת חפר באיור 62, המסורת אומרת כי גת חפר זו היא עירו של יונה הנביא).

בין הממצאים שנחפרו בציפורי, נמצא מאגר המים העתיק שנפחו כ-4300 מ"ק. נפח מים זה לא מתמלא מגשם ישיר, אלא זרמה אליו אמת מים כפי שציינה הגמרא. אמה זו הזרימה מים מעין גת חפר ומעיינות אמיתיים. מיפוי בשטח מראה כי לאמה שהגיעה לציפורי הייתה זרוע נוספת (איור 62). מאגר המים בציפורי טויה כדי למנוע אובדן מים מחמת חלחול (איור 63).

איור 62: אמות המים לציפורי (הצפון הוא בתחתית המפה).
מאגר המים של ציפורי נחצב בסלע קרטון רך
(צימבלר, 2015)

מדברי רבי יהודה נראה כי מאמת מים זו הותר לקחת מים בשבת משום שמידותיה היו קטנות. הגמרא אומרת שם: "משום שלא היה עומקה עשרה טפחים ורוחבה ארבע" (שטח חתך הקטן מ-0.4 מ"ר). גודל האמה משמש גם כגבול בין רשויות השבת.

איור 63: מאגר המים בציפורי. הקירות טווחו למניעת חלחול (שץ, 2012)

"אפת המים יוכיחו" (בבא מציעא נט, ב)

בדיון התלמודי החשוב על דרך קבלת ההלכה שבין רבי אליעזר לחכמים, מביא רבי אליעזר "סמנים" שהם לכאורה נגד חוקי הטבע הידועים. אחד מסמנים אלה הוא בקשר לכיוון הזרימה באמת המים.

חזר ואפר להס: אם הלכה כפותי אפת המים יוכיחו. חזרו אפת המים לאחוריהם. אפרו לו: אין מביאין ראיה שאפת המים (בבא מציעא נט, ב).

את עניין הזרימה "ההפוכה" אנו מכירים גם בטבע. את כיוון הזרימה קובע שיפוע פני המים ולא שיפוע הקרקעית. לכן יש מקומות בטבע שבהם כיוון הזרימה הפוך לשיפוע הקרקעית. למשל בשפכי נהרות אל הים בזמן גאות או סערת גלים ינועו מי הים במעלה הנהר. במקום שבו יש שיפוע 0, כמו למשל בתעלת ה-0 שבין מנחמיה לירמוך, כיוון הזרימה נקבע אך ורק לפי שיפוע פני המים. בטיול בכל נחל כאשר אנו עולים במעלה הנחל לקראת מפל, נגיע לנקודה שבה אנו נרד בגובה אך המים יזרמו לקראתנו.

מקורות

שץ, א' (2012). מאגר המים – ציפורי [תמונה]. אוהזר מתוך <http://www.trekker.co.il/english/Zippori/photos.asp?number=2488>
צימבלר, ל' (2015). מערכת המים של ציפורי [תמונה]. אוהזר מתוך <https://www.israel-in-photos.com/wp-content/uploads/2015/09/ציפורי-של-מערכת-המים-של-ציפורי-Zipory-water-system-2.jpg>